

УДК 332.02

СТАБІЛЬНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА – ОСНОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Б. Я. Кузняк, доктор економічних наук.

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

© Кузняк Б.Я., 2013.

Стаття отримана редакцією 20.02.2013 р.

Вступ. Важливим соціально-економічним завданням України є розв'язання її продовольчої проблеми, бо від цього залежить рівень задоволення населення необхідною кількістю і якістю продуктів, що позначається на здоров'ї людей, тривалості їхнього життя, добробуті, експортних можливостях країни, її продовольчій безпеці. Для цього необхідно забезпечити стабільний розвиток сільського господарства на основі створення належної матеріально-технічної бази його інтенсифікації, запровадження нової техніки, технології, наукової організації праці. Досить актуальним питанням залишається те, за якими напрямками повинне розвиватися сільське господарство України: чи шляхом організації фермерських і особистих господарств селян, чи через створення агрохолдингів.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питанню напрямів розвитку сільського господарства в Україні присвячено праці Л. Молдован, О. Карпенка, І. Прокопа, В. Клименко, О. Митченко, О. Федоренко, Л. Козаченка. Однак у їхніх роботах недостатньо звертається увага на ті проблеми, які виникли у сільському господарстві України після здобуття її незалежності й проведених аграрних реформ та переходу на ринкові умови господарювання. А ці проблеми виявилися передусім у тому, що відбувся значний спад виробництва сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Таблиця 1. Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні (млн. грн.)
[9, с. 139]

Види продукції	Роки								
	1990	1995	2000	2003	2005	2007	2008	2009	2010
Уся продукція	145875	94795	77889	77271	92586	88769	103978	102093	100536
в т.ч. рослинництва	66560	49371	43573	41105	53976	49716	64899	61545	58679
тваринництва	79315	45424	34316	36166	38610	39051	39079	40548	41858

З наведених даних видно, що виробництво сільськогосподарської продукції скоротилося з 1990 р. по 2010 р. на 31,1%, в тому числі рослинництва – на 11,9%, а тваринництва – на 47,3 %. Якщо взяти за категоріями господарств, то найбільше знизився обсяг продукції у сільськогосподарських підприємствах. Він склав у 2010 р. 44,6% до рівня 1990 р. У фермерських господарствах обсяг виробництва сільськогосподарської продукції з 1995 р. по 2010 р. збільшився з 583 до 5013 млн. грн, або у 8,6 разу, а в господарствах селян з 1990 р. по 2010 р. зріс з 44576 до 55387 млн. грн., або на 12,4% [9, с. 139]. Однак збільшення виробництва продукції у фермерських і селянських господарствах не перекило падіння виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах. Проте воно засвідчило переваги фермерських та особистих господарств селян над колишніми формами господарювання, які навіть в умовах загальної кризи (економічної, політичної, соціальної) зуміли не лише самозберегтися, але й розширили своє виробництво.

Основною причиною падіння виробництва сільськогосподарської продукції у період переходу України на ринкові умови господарювання була відсутність державної фінансової підтримки колгоспно-радгоспних господарств, слабка матеріальна зацікавленість працівників

цих господарств, а також погіршення матеріально-технічної бази сільського господарства. Так, з 1990 р. по 2010 р. кількість тракторів зменшилася з 495 до 151 тис. (у 3,3 разу), зернозбиральних комбайнів з 107 до 33 тис. (у 3,2 разу), вантажних автомобілів з 296 до 104 тис. (у 2,8 разу) [9, с. 145]. Це не давало можливості своєчасно виконувати сільськогосподарські роботи. Так, посів зернових та інших культур замість оптимальних 7–10 днів розтягнувся на 10–20 і більше днів. Збирання зернових замість 7–10 днів тривало 10–30 і більше днів. А це негативно позначається на урожайності сільськогосподарських культур, яка залишається досить низькою і носить стрибкоподібний, а не стабільно динамічний характер. Наприклад, урожайність зернових культур за 1990–2011 роки найвищою була у 1990 р. – 35,1 ц/га і 2011 р. – 37 ц/га. Останнім часом вона коливалася від 18,3 ц/га у 2003 р. до 34,6 ц/га у 2008 р. Така строкатість в урожайності спостерігається щодо інших культур [9, с. 167].

Досить негативно на зменшення виробництва сільськогосподарської продукції вплинуло скорочення поголів'я тварин. Так, з 1990 р. по 2010 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося у 5,5 разу, в т.ч. корів – у 3,2 разу, свиней – у 2,4 разу, овець – у 4,9 разу, поголів'я птиці – у 1,2 разу [9, с. 173].

Найбільше це спостерігалось у сільськогосподарських підприємствах, де поголів'я великої рогатої худоби у зазначений період скоротилося у 13,8 разу, в т.ч. корів – у 10,5 разу [9, с. 174]. Що стосується фермерських господарств, то у них поголів'я великої рогатої худоби збільшилося з 1995 р. по 2010 р. з 27 до 95 тис. [9, с. 174].

У господарствах селян з 1990 р. по 2010 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося з 3540 до 2968 тис. (26,4%), в т.ч. корів з 2186 до 2042 тис. голів (6,6%) [9, с. 174]. Таке незначне скорочення поголів'я корів у селянських господарствах обумовлено передусім тим, що корови залишаються для селян важливим годувальниками і джерелом грошових доходів. Що стосується продуктивності тварин, то за досліджуваний період спостерігається певна тенденція до її підвищення. Так, за 1990–2010 рр. надій на корову збільшився у сільськогосподарських підприємствах з 2941 до 3975 кг – на 35,1%, а у господарствах селян з 2637 до 4110 кг (55,8%). Середня вага проданої великої рогатої худоби переробним підприємствам за цей час збільшилася з 393 до 414 кг (5%), а у господарствах населення з 360 до 452 кг (на 25,5%), а свиней дещо зменшилося у сільськогосподарських підприємствах з 127 до 108 кг, а в господарствах населення з 157 до 132 кг [9, с. 181]. Якщо показники урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин порівнювати з аналогічними даними високорозвинутих країн, то напрошується висновок про значні невикористані можливості України. Так, урожайність зернових у європейських країнах останнім часом становить 65–70 ц/га, а продуктивність молочного поголів'я – 6,5–7 тис. кг, а в Ізраїлі 12 тис. кг [3, с. 166].

Мета статті. Дослідити особливості стратегічного розвитку сільськогосподарського виробництва в системі забезпечення продовольчої безпеки держави.

Низький рівень продуктивності сільського господарства в Україні не дає можливості повною мірою реалізувати її аграрний потенціал, створити належну продовольчу безпеку країни, хоча вона має достатню кількість землі (1/4 світових чорноземів) сприятливі природно-кліматичні умови. «Фантастичний потенціал України, – заявив Жиль Меттетал, директор департаменту агробізнесу ЄБРР, – на хліб не намажеш». Необхідно збільшити інвестиції в сільське господарство, які становлять піввідсотка ВВП, тоді як у Туреччині – 4%, Кореї – 2,4%, ЄС – 0,8% [5].

Україна має всі можливості не лише забезпечити своє населення продовольством, але й бути успішним конкурентом на зовнішньому ринку. Адже в умовах світової продовольчої кризи і зростання чисельності населення, яке у 2050 р. становитиме 9 млрд., за підручниками FAO (Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН), до 2050 р. попит на продовольство зросте на 70%., зокрема на зернові – на 1 млрд. т, на м'ясо – на 200 млн. т [5].

Про те, що Україна лише наполовину реалізує свій агропромисловий потенціал, заявив на XII Міжнародному економічному форумі президент американо-української ділової ради Морган Вільямс. Щоб його реалізувати, він закликає уряд провести в АПК чотири реформи: «Перша – поліпшити систему оподаткування. Друга – відкрити експортні ринки. Третя – створити систему довгострокової оренди землі. Четверта – використовувати нову систему і технології в насінні» [1].

У зв'язку з тим, що Україна не повністю реалізує свій виробничий сільськогосподарський потенціал, вона не повною мірою задовольняє потреби свого населення у продовольчих товарах (табл. 2.)

Таблиця 2. Науково обґрунтоване і фактичне споживання основних продуктів на душу населення в Україні та світі (кілограмів на рік) [3, с. 29]

Види продуктів	Споживання в країнах Європейського Союзу (27 країн)	Україна			
		Раціональні норми споживання	Споживання		
			1990 р.	2010 р.	у 2010 р. до норм у відсотках
М'ясо і м'ясопродукти	95	83	68	52	62,6
Молоко і молокопродукти	363	380	373	206	54,2
Яйця (шт.)	222	290	272	290	100
Риба і рибопродукти	24	20	18	14,5	72,5
Хліб і хлібопродукти	91	101	141	111	110
Картопля	81	124	131	129	104
Овочі й баштанні	116	121	103	144	119
Плоди, ягоди, виноград	110	90	47	48	53
Цукор і кондитерські вироби	41	38	50	37	97
Олія	19	13	12	14,8	114
На душу населення за добу калорій	3456	3388	3597	2933	86,5

З наведених даних видно, що в Україні населення недоспоживає м'ясо-молочних продуктів, плодів, винограду, овочів і баштанних культур. Це обумовлено передусім їх недовиробництвом. Так, у 2010 р. у розрахунку на одну особу було вироблено 44,9 кг м'яса, 254 кг молока, 47 кг – плодів, ягід і винограду, що значно менше, ніж фактично було спожито [9, с. 141]. Тому Україна змушена імпортувати значну частину продовольчих товарів. Подібно чинив і колишній Радянський Союз, де з 1970 по 1987 р. імпорт м'яса збільшився у 5,2 разу, риби і рибопродуктів – у 12,4 разу, олії рослинної – у 12,8 разу, зерна – у 13,8 разу, цукру – у 6,9 разу, вершкового масла – у 183 разу. Протягом 1980–1989 рр. СРСР щорічно імпортував 30–40 млн. т зерна, а у колгоспах і радгоспах закупував 66–77 млн. т. Кожна третя буханка хліба випікалася з імпоротної сировини і вироблявся кожний другий кілограм макаронів [6, с.16]

Між тим Україна має всі можливості для виробництва потрібної кількості продовольства. Так, країна в розрахунку на одну особу виробляє більше 900 кг зерна, 400 кг картоплі, 300 кг буряка [9, с. 141], що цілком достатньо для виробництва потрібної кількості м'яса і молока. Та й родючих земель достатньо для виробництва потрібної кількості плодів, ягід, винограду, овочів, кавунів, динь. До речі, у 1990 р. Україна виробляла м'яса на одну особу 84 кг, молока – 472 кг, яєць – 314 шт., що дещо навіть більше від науковообґрунтованих норм споживання цих продуктів. Однак фактичне споживання було нижчим від науковообґрунтованих норм через надмірний експорт цих продуктів.

Розв'язання продовольчої проблеми в Україні, її продовольча безпека залежить не лише від збільшення інвестицій у сільське господарство, створення необхідної матеріально-технічної бази сільського господарства, але й від того, яким шляхом воно буде розвиватися. Досвід ведення сільського господарства європейських країн, Північної Америки, Океанії, Азії переконує, що найкраще себе виправдовує фермерство з їх кооперативними об'єднаннями. Фермер сам працює і залучає членів своєї сім'ї, а за потреби наймає робітників. До речі, питома вага найменшої робочої сили у сільському господарстві США становить усього 10%, а 90% усіх робіт виконує сам фермер. Це обумовлено самою специфікою й особливістю сільського господарства, де людина має справу з живою природою, з живими організмами, які досить чутливі до довкілля, а саме виробництво носить сезонний характер. Тут часто спостерігається збіг сільськогосподарських робіт, із чим найкраще справляється сам господар,

який за необхідності завжди готовий перетрудитися, на відміну від найманих робітників, котрі працюють протягом нормованого часу.

Фермерське господарювання найбільше породжує матеріальну зацікавленість і відповідальність за кінцеві результати праці, бо це позначається на доходах фермера, його життєвому рівні й членів його сім'ї, а також конкурентоспроможності господарства.

Наявність належної матеріально-технічної бази у сільському господарстві, матеріальна зацікавленість, поглиблена спеціалізація забезпечують високу продуктивність землі й тварин. Так, у США 93% ферм є вузькоспеціалізованими, тобто отримують більше половини свого доходу від однієї галузі, а останніх 7% ферм, нараховується 2–3 галузі, питома вага яких у грошових доходах складає майже 90% [4, с. 28].

Надій на корову в США у 2010 р. становив 8896 кг, а врожайність зернових близько 70 ц/га. У Данії, де панує фермерство, на 1 кг привісу свинини витрачають усього 2,6 кормових одиниць (к.о.), тоді як в Україні – 9 ц. к.о. [3, с. 166].

Позитивно на доходи фермерів впливають сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК), які реалізують продукцію фермерів і забезпечують їх засобами виробництва. Це усуває монополізм промислових фірм та різного роду посередників у цій сфері, котрі намагаються збагатитися за рахунок фермерських і селянських господарств.

В умовах переходу України до ринкової економіки намітилися два шляхи розвитку сільського господарства: перший шлях – це створення фермерських і господарств населення, а другий шлях реалізується за латиноамериканською моделлю. Він розпочався 2000 року, коли земельні агрохолдинги стали поглинати дрібні й середні господарства і створювати великі агроформування з площею землекористування від 10 до 300 і більше тисяч гектарів, які вже захопили більше третини сільськогосподарських угідь.

У 2010 році 40 найбільших аграрних структур контролювали 4,5 млн. га угідь, що становить 13% орних земель. Серед них найбільшими є «Укрленд-фармінг» (436 тис. га), «Українські аграрні інвестиції» (330 тис. га), Миронівський хлібопродукт (280 тис. га), Астарта-Київ (230 тис. га), «Мрія Агрохолдинг» (218 тис. га) тощо. В Івано-Франківській, Тернопільській, Чернівецькій, Хмельницькій областях латифункції контролюють уже більше половини сільгоспугідь [2]. У десяти центральних, західних і східних областях України частка великих агроформувань у землекористуванні становить 25–50 відсотків.

Утворенню таких формувань сприяє, по-перше, аграрна політика держави, спрямована на панування великого капіталу в аграрному секторі України, по-друге, низька конкурентоспроможність середніх агроформувань, обумовлена диспаритетом цін на промислову й аграрну продукцію, недоступними кредитами, недостатньою державною підтримкою селянських фермерських господарств. Так, у 2010 р. з 8,7 тис. сільгосппідприємств, які підлягали дотуванню, 5,9 тис. (68,4%) не отримали від держави ні копійки, тоді як 450 найбільшим корпораціям (5,2%) дісталось (68,5%) усіх виділених державою коштів. У 2008–2010 роках сім агрохолдингів одержали 3 мільярди 125 млн. грн. державної підтримки, що складає 24,6% від її загального обсягу за ці роки. Завдяки цьому, а також нещадній експлуатації земельних і трудових ресурсів, низькій орендній платі, агрохолдинги отримують величезні прибутки. Так, орендна плата за землю в Україні у 8,8 разу нижча, ніж у Великобританії, у 8,5 разу – ніж у Німеччині, у 5,4 разу – ніж у Швейцарії. Тому, використовуючи землю в Україні, орендар привласнює диференціальну земельну ренту з одного гектара 787,8 грн. [2]. У той же самий час, незважаючи на відсутність державної підтримки фермерських і особистих господарств селян, їх кількість поступово зростає. Так, у 1997 р. нараховувалося 26980 фермерських господарств, а у 2011 р. – 49514 і 9,4 млн. селянських господарств [9, с. 86]. Якщо у 1990 р. ці господарства обробляли 2,7 млн. га землі, то у 2010 р. – 15,9 млн. га. Вони виробили валової сільськогосподарської продукції у 1990 р. – 31%, а у 2010 р. – 55%, тоді як корпоративні підприємства виробили відповідно 69 і 45%, маючи постійну державну підтримку. Це свідчить про те, що одноосібні підприємства переважають у виробництві сільськогосподарської продукції навіть за відсутності державної підтримки.

Більш повну інформацію про обсяг виробництва продукції населенням України дає нижченаведена таблиця 3.

Таблиця 3. Частка господарств населення України у виробництві продукції сільського господарства (у відсотках) [9, с. 141]

	Роки			
	1990	2000	2005	2010
Продукція сільського господарства	30,6	66,0	63,5	55,1
Продукція рослинництва	25,0	59,0	59,7	54,9
зернові	2,8	18,4	24,3	24,2
цукрові буряки (фабричні)	0,0	12,2	21,5	7,9
соняшник	2,4	12,5	21,2	17,5
картопля	71,4	98,6	98,8	97,4
овочі	26,9	83,1	89,3	88,1
плоди та ягоди	53,6	81,8	88,2	83,6
виноград	20,5	30,0	41,8	36,3
Продукція тваринництва	35,2	74,8	68,7	55,3
М'ясо (у забійній вазі)	28,9	69,3	63,2	44,9
молоко	24	70,9	81,0	80,4
яйця	37,8	66,2	50,5	39,9
вовна	11,1	61,8	78,1	83,3

З наведених даних видно, що селянські господарства виробляють 98–99% картоплі, 88–90% овочів, 88–89% плодів та ягід, 45–60% м'яса, 80% молока, 40–50% яєць, 80% вовни. Вони поступаються іншим формам господарювання (сільськогосподарським підприємствам) з виробництва зерна, соняшнику, цукрового буряку, які є найприбутковішими культурами. Так, рентабельність зернових у сільськогосподарських підприємствах становила у 2010 р. – 13,9 %, соняшнику – 64,7 %, цукрових буряків – 16,7 %, молока і молокопродуктів – 17,9 %, тоді як м'яса великої рогатої худоби мінус 35,9%, свинини – мінус 7%, баранини – мінус 29,5%, вовни – мінус 82,2% [9, с. 148].

За останні роки змінюється динаміка зайнятості в обох секторах сільського господарства. Так, у 2000 р. у сільгосппідприємствах працювали 2,7 млн. ос., а у господарствах населення – 1,6 млн. ос. У 2005 р. відповідно 1,4 і 2,6 млн. У 2009 р. 909 тис. і 2,2 млн. осіб [10]. Тобто в результаті латифундації відбулося скорочення робочих місць у великих сільськогосподарських господарствах і одночасно відбулося зростання кількості працюючих у сімейних господарствах яка у 2005 р. стала найбільшою. Надалі чисельність працюючих почала зменшуватися через старіння, вимирання, виїзд селян на заробітки до міст та за кордон. У цілому, з 2000 р. по 2010 р. кількість зайнятого населення у сільському господарстві скоротилася з 4334,1 до 3094,5 тис., у тому числі найманих працівників з 2752,8 до 794,7 тис. [9, с. 354; 356]. Це, з одного боку, свідчить про зменшення потреби у робочій силі у великих агрохолдингах у зв'язку із запровадженням високопродуктивних техніки і технології, але, з іншого – це породжує безробіття на селі, соціальні проблеми.

Опоненти агрохолдингові їх ненадійність можуть проілюструвати на прикладі США, де під час кризи (1929–1933 рр.) американський капітал, щоб самозберегтися, почав вкладати кошти у сільське господарство, скуповуючи та орендує великі земельні площі. Вважалося, що в майбутньому великі агроформування зуміють прогнати не лише Америку, але й півсвіту. Але коли американська економіка почала виходити з кризи, капітал почав повертатися у промисловість, торгівлю та інші сфери, в результаті чого великі площі сільськогосподарських угідь протягом кількох років перестали оброблятися [5]. Тому держава змушена була викуповувати цю землю і продавати її по 75 доларів за 1 га тим, хто хотів на ній працювати, одночасно підтримуючи розвиток фермерських господарств.

Під час наступної кризи, у 70-х роках, ХХ ст. уряд, винесши певний урок з минулого, заборонив несільськогосподарським фірмам займатися сільським господарством і став активно підтримувати фермерів та обслуговуючі кооперативи, які забезпечували їх засобами виробництва і реалізовували їхню сільськогосподарську продукцію. Латифундація також показує свої негативні наслідки у латиноамериканських країнах через хижацьке використання землі, перетворення її в савану.

Перевага фермерських і особистих селянських господарств полягає в тому, що вони виконують не лише економічну і соціальну функцію, сприяють осіlosti сільського населення, дбають про охорону природи, тоді як латифундація призводить до пролетаризації та міграції

населення, оскільки їх власники живуть у містах, їм байдуже про село, для них головне отримати максимальний прибуток.

До речі, ООН ще у 1992 р. визнала багатофункціональність сільського господарства, яке забезпечує сталість розвитку сільської території і виконує три функції: економічну, соціальну, екологічну. Більшість країн ратифікували цей документ. Україна поки що утрималася. У країнах Заходу у сільському господарстві задіяно до 10% працездатного населення, тоді як в Україні працює та живе на селі більше 30%, тому виникає потреба у скороченні кількості зайнятих у сільському господарстві, за рахунок заміни ручної праці, яка переважає у господарствах селян, механізованою. Для цього необхідно, щоб держава і підприємці подбали про випуск відповідної техніки, як це відбувається у зарубіжних країнах.

Відмінністю між агрохолдингами й індивідуальним сектором виявляється також у тому. Що перші не прагнуть обробляти всю орендовану землю, в результаті чого вона заростає бур'янами. Так, ТОВ «Лендком» у 2010 році обробляло 39 тис. га (52,7% усієї площі), ПАТ «Агротон» – 127 тис. га (84,1%), «Дакар Агро Холдинг» – 82 тис. га (77,4%), НВФ ТОВ «Сінтал-Д» – 87 тис. га. Суттєвою відмінністю агрохолдингів від особистих селянських господарств є те, що перші не займаються вирішенням соціальних питань на селі, тому тут спостерігається найвищий рівень безробіття, смертності, алкоголізму, зменшується народжуваність, знижується активність місцевих громад. Натомість особисті фермерські господарства займаються виробництвом найрізноманітнішої, в т.ч. збиткової продукції, але життєво необхідної для задоволення потреб населення, вирішують соціальні питання на селі, створюють робочі місця, запобігають знелюдненню територій, зберігають національну ідентичність, а фермери, крім цього, допомагають селянам обробляти землю. Слід урахувати і те, що село – основа нашої духовності, українськості, її мови.

За підрахунками деяких фахівців, якщо в Україні збережеться існуючий аграрний курс, то через три роки майже сто відсотків сільгоспугідь перейде до агрохолдингів (нині вони обробляють третину) [9]. У цьому зв'язку, головний науковий співробітник Інституту економіки і прогнозування НАН України доктор економічних наук, член-кореспондент НАНУ Ігор Прокопа пропонує негайно, поки ще можливо, переорієнтувати АПК на сімейний тип виробництва як такий, що найліпше забезпечує його багатофункціональність, продукуючи суспільні блага [10]. Тому необхідно, щоб держава підтримувала передусім розвиток фермерських і селянських господарств кредитами, дотаціями, випуском недорогої малої техніки, податковими пільгами, створенням сільських обслуговуючих кооперативів (ОК).

Це сприяло б збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, зайнятості, врятувало село від запустіння, підвищило доходи фермерських і селянських господарств, сприяло б вирішенню соціальних питань на селі.

Прихильники великих агроформувань намагаються обґрунтувати їх переваги великотоварністю виробництва, посилаючись на американський і європейський досвід. Вони твердять, що агрохолдинги є високотоварними підприємствами, тоді як невеликі сільськогосподарські підприємства є дрібнотоварними. Але це не зовсім відповідає дійсності. Наявність порівняно невеликих фермерських господарств не означає їх дрібнотоварності, оскільки товарність продукції формується не у процесі її виробництва, а збуту. Досягається це через обслуговуючі кооперативи. Наприклад, у Франції 58 тисяч фермерів об'єднані у 70 кооперативів з продажу зерна. Вони мають спільний кооперативний портовий елеватор «Сіллка–Атлантік» в Ла-Рошелі, який реалізує більше 20% французького зерна. Завдяки такій кооперації фермери отримують 78% вартості ціни, яка складається у порту. В Україні великотоварні виробники реалізують зерно через зернотрейдери, а не кооперативи і тому одержують близько 50% ціни, що утворюється в Одеському порту [8]. У Польщі середні площі фермерських господарств від 3 до 30 га, але вони не лише повністю забезпечують сільськогосподарською продукцією населення своєї країни, але й частину її експортують.

Таким чином, недоліками агрохолдингів є те, що вони, по-перше, зареєстровані у містах, а їхні філіали функціонують у селах, втративши статус юридичних осіб, у результаті чого місцеві громади не отримують податків із цих господарств. Для усунення цього недоліку необхідно всім філіалам агрохолдингів надати статус юридичних осіб, зареєструвати їх у селах, де вони працюють і сплачують податки. По-друге, слід заборонити агрохолдингам спеціалізуватися на якійсь одній культурі (пшениці, соняшнику, кукурудзі), бо це порушує сівозміну і веде до виснаження землі. По-третє, застосувати світовий досвід, згідно з яким

землею може користуватися лише той, хто на ній живе і працює, маючи відповідну освіту або досвід роботи. По-четверте, забезпечити державну підтримку фермерських, селянських і кооперативних господарств, оскільки до цього часу найбільшу підтримку з боку держави мають великі аграрні формування, які й так отримують найбільші прибутки.

Висновок. Агрохолдинги можуть і повинні функціонувати та діяти у жорстких умовах збереження довкілля, родючості ґрунту, активної соціальної політики на сільських територіях. Для цього слід запровадити правові, економічні та організаційні механізми регулювання діяльності крупних агроформувань, щоб частина їх прибутків залишалася на селі. Необхідно прийняти Національний кодекс сталого агрогосподарювання, виконання якого має стати обов'язковою умовою надання сільгоспвиробникам державної підтримки. Це особливо стосується фермерських і селянських господарств, які виробляють більше половини сільськогосподарської продукції, в тому числі низькорентабельної і збиткової. На жаль, село як і раніше є донором для інших галузей. Тільки у 2011 р. агропромисловий комплекс сплатив до державного бюджету 45 млрд. грн., а одержав звідти у десять разів менше [7].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Американці знають, що Україна може годувати весь світ // Полтавська думка. – 2012. – 18 жовтня.
2. Карпенко, О. На чільному місці людина // Сільські вісті. – 2012 р. – 26 квітня.
3. Кузняк, Б. Я. Основи економічної теорії [Текст]: навчальний посібник / Б. Я. Кузняк; Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. – Вид. 2-ге, доповн. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 404 с.
4. Кузняк, Б. Я. Проблемы специализации сельского хозяйства в условиях перехода к рыночной экономике: автореф. дис.... д-ра эконом. наук / Б. Я. Кузняк. – К., 1991. – 28 с.
5. Клименко, В. Инвестиції в агро. Досвід світу. / В. Клименко, О. Митченко // Голос України. 2011. – 5 квітня
6. Милосердов, В. АПК: проблемы в стране старые и новые // Коммунист. – 1989. – № 4. – С.16.
7. Мовчан, В. Село у ролі дійної корови / В. Мовчан // Сільські вісті. 2012. – 19 жовтня.
8. Молдован, Л. Латисфункції – загроза Україні // Сільські вісті. – 2010. – 19 листопада.
9. Статистичний щорічник України за 2010 р.
10. Федоренко, О. Під лежачий камінь вода не тече... / О. Федоренко // Сільські вісті. 2011. – 11 травня.

УДК 332.02

Кузняк Богдан Ярославович, доктор економічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Стабільний розвиток сільського господарства – основа продовольчої безпеки України.** Розглянуто продовольчу проблему України та її розв'язання як необхідну умову безпеки країни.

Ключові слова: продовольча безпеки, урожайність, продуктивність, рентабельність, науковообґрунтовані норми споживання, агроформування.

УДК 332.02

Кузняк Богдан Ярославович, доктор економічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка.

Стабильное развитие сельского хозяйства – основа продовольственной безопасности Украины. Рассмотрена продовольственная проблема Украины и ее решение как необходимое условие безопасности страны.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, урожайность, продуктивность, рентабельность, агроформирования, научно обоснованные нормы потребления.

USD 332.02

Kuznjak Bogdan Yaroslavovich, Doctor of economic Sciences, Professor Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk.

The stable development of agriculture – the basis of food security of Ukraine. The article is devoted to the food problem of Ukraine, its decision as a necessary condition for the country's security.

Keywords: food security, productivity, efficiency, profitability, scientifically-consumption consumption rater, agroformatios.